

Grażyna Żuraw

Konferencja na temat deskryptorów tekstu folklorystycznego

Biuletyn Polonistyczny 22/3 (73), 44-47

1979

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

"Rozwój współczesnego języka polskiego" scharakteryzował wnikliwie prof. M. Szymczak. Do spraw tych nawiązał także w swoim referacie doc. Helmut Schaller z Monachium. Problemami polskiej kultury współczesnej zajął się doc. Franciszek Mleczek z Warszawy; doc. Stanisław Siekierski, także z Warszawy, przedstawił referat o "Funkcjonowaniu literatury pięknej w systemie współczesnej kultury polskiej".

Także referatom przedstawionym podczas drugiej części konferencji towarzyszyły żywe dyskusje.

W podsumowaniu zarówno przewodniczący delegacji polskiej, prof. M. Szymczak, jak gospodarze podkreślali osiągnięcia konferencji, tak naukowe, jak informacyjne. Obie strony zwróciły także uwagę na potrzebę kontynuacji spotkań tego typu, na ich rolę dla wzajemnego poznania, pogłębienia niektórych problemów badawczych, dla dalszego rozwoju polonistyki w Republice Federalnej Niemiec, wykazującej tendencje wzrostu, choć nie zorganizowanej dotąd w osobne katedry języka i literatury polskiej.

Uczestnicy konferencji przyjęci byli przez władze uniwersytetu w Bonn, w polskiej ambasadzie w Kolonii, a także przez prezydenta Republiki Federalnej Niemiec, Waltera Scheela, co świadczy o wadze, jaką władze obu państw przywiązują do kontaktów tego rodzaju.

Teksty referatów przedstawionych na konferencji ukazą się w pełnym brzmieniu w osobnej księdze przygotowanej do druku w RFN. Niektóre teksty referatów drukowane były już w Polsce, m. in. w "Przeglądzie Humanistycznym" 1978, nr 5, i w "Tekstach" 1977, z. 5/6.

Prof. dr hab. Janusz Pelc

KONFERENCJA NA TEMAT DESKRYPTORÓW TEKSTU FOLKLORYSTYCZNEGO

W dniach 23-24 maja 1978 r. Zakłady Języka Polskiego oraz Metod Numerycznych UMCS w Lublinie zorganizowały konferencję naukową na temat automatyzacji opisu tekstu językowego (na materiale folkloru). Pozostawała ona w związku z realizowanym w Zakładzie Języka Polskiego

UMCS tematem węzłowym "Słownik języka folkloru", prowadzonym przez dra hab. Jerzego Bartmińskiego (w ramach problemu "Polska kultura narodowa, jej rozwój i recepcja").

We współpracy z Zakładem Metod Numerycznych UMCS "Słownik" będzie opracowany przy pomocy maszyny liczącej.

Etapem wstępnym prac nad "Słownikiem" jest taka organizacja kartoteki dokumentacyjnej tekstów polskiego folkloru wierszowanego, która by mogła początkowo posłużyć za podstawę materiałową dla "Słownika", a potem za ewentualną podstawę opracowania systematyki i bibliografii polskich pieśni ludowych. Kartoteka dokumentacyjna tekstów źródłowych ma liczyć około 100 tysięcy zapisów folkloru wierszowanego, wybranych ze źródeł drukowanych. Zasadą wprowadzania zbiorów do kartoteki jest chronologiczny porządek wydań. Każdy tytuł zostanie opatrzony deskryptorami charakteryzującymi go z kilku punktów widzenia, przy czym system deskryptorów tekstowych będzie miał dwa warianty: wariant I - uproszczony - zawierać będzie tylko takie elementy, które posłużą do wychwycenia wariantów jednego utworu i określenia stopnia ich bliskości (przede wszystkim leksykalnej); wariant II będzie zawierał deskryptory pełne, dające charakterystykę tekstów z tych wszystkich punktów widzenia, które mogą interesować specjalistów i w ogóle osoby zajmujące się folklorem.

Omawiana konferencja była poświęcona drugiemu - pełnemu - systemowi deskryptorów.

Ogólne założenia systematyki deskryptorowej tekstów folkloru przedstawił J. Bartmiński. Z dwu sposobów systematyzacji tekstów: hierarchicznego (którego doskonałym przykładem jest klasyfikacja folkloru rosyjskiego, opracowana niedawno przez W. Proppa) i współrzędnego (którego próbą na gruncie polskim jest opracowanie J. Sadownika), autor opowiedział się zdecydowanie za drugim, który: 1. odpowiada przyjętemu w informatyce tzw. indeksowaniu współrzędnemu; 2. jest bardziej elastyczny i lepiej się nadaje do prac wychodzących od empirycznie danych tekstów; 3. koresponduje z rozwijaną przez logików (Wittgenstein, Koj, Pawłowski i in.) koncepcją pojęć otwartych, typologicznych.

Deskryptory zewnętrzne omawiali: Feliks Czyżewski w referacie "Co uważać za incipit tekstu?", podał zasady według których ma być

opracowany incipit: będzie on obejmował pierwszy wers do słowa rymowego; będzie znormalizowany, tzn. podany w brzmieniu ogólnopolskim, z zachowaniem jednak zjawisk zleksykalizowanych, jednostkowych. Ewa Łoś w wystąpieniu na temat "Geografii zapisów folkloru wierszowanego" podjęła próbę zorientowania się w rozrzucie zapisów Kolberga. Kontynuował tę problematykę Jerzy Sierociuk w referacie (złożonym do protokołu konferencji), którego efektem jest opracowanie (przy pomocy zmapowanych zasięgów zapisów Kolberga i innych zbieraczy) mapy regionów folklorystycznych.

Bożena Wachowska omówiła podstawowe elementy metryczki tekstu.

Drugi człon systemu deskryptorów będą stanowiły cechy pragmatyczne tekstu.

Janina Szymańska rozważała funkcje tekstów folkloru w procesie komunikacji folklorystycznej, odróżniając je od utworów, które jako wyabstrahowane z sytuacji funkcjonują w inny sposób.

Jolanta Ługowska w nadesłanym opracowaniu "Sytuacja wykonawcza tekstu" zaproponowała - za K. Pisarkową - uwzględnienie przy opisie sytuacji wykonawczej tekstu folklorystycznego następujących elementów:

1. ogólnej kwalifikacji sytuacji obrzędowa/nieobrzędowa;
2. szczegółowego określenia sytuacji wykonawczej: rodzaj obrzędu (sytuacja zagrożenia lub prośby), brak związku z konkretną sytuacją;
3. rodzaju związku z sytuacją wykonawczą: semantycznie umotywowany/semantycznie nieumotywowany;
4. stopnia trwałości tego związku.

Jan Adamowski i Grażyna Żuraw omówili tradycyjne klasyfikacje gatunkowe folkloru wierszowanego, proponując wprowadzenie do systemu deskryptorów: autentycznego określenia o charakterze gatunkowym; równoległych kwalifikacji pochodzących od wykonawcy, ale tylko wtedy, gdy są one jednoznacznie przypisane do konkretnych tekstów.

Trzeci - najważniejszy - człon systemu deskryptorów dotyczy tekstu. Maria Woźniakiewicz - nawiązując do J. Pelca - zajęła się tematem jako ewentualną podstawą grupowania tekstów. Zaproponowała ona - jako adekwatny do rzeczywistości folklorystycznej - trójczłonowy zapis tematu, uwzględniający: hasło interpretujące sens utworu, nierzadko wprowadzony w sposób metaforyczny; człon drugi, który wskazywałby na główny przed-

miot świata przedstawionego; wreszcie człon trzeci uwzględnić powinien intencję tekstu.

Jadwiga Jagiełło podjęła analizę pieśniowych postaci działających, dokonując przy tym próby zbudowania odpowiedniego wzorca pieśniowego postaci działających, który składa się z: nazwania postaci, miejsca jej bytu, cech koniecznych (wieku, płci), własności przyrodzonych, właściwości społecznych, wynikających z relacji środowiska, w którym jest rozpoznawana.

Krzysztof Stępnik omówił formy podawcze wierszowanego tekstu folklorystycznego. Stwierdziwszy, że układają się one w kilka odrębnych grup typologicznych, wyróżnił cztery zespoły form podawczych oraz omówił kryteria, według których wyznaczył te zespoły, a także sposób interpretowania tekstu oraz wykonywania na nim konkretnych działań analitycznych.

Jerzy Bartmiński w referacie nt. "Leksykalno-semantycznego modelowania tekstu folkloru dla celów porównawczych" przedstawił wyniki pierwszego eksperymentu z grupowaniem tekstów na maszynie Odra 1204. Z kilku wypróbowanych modeli leksykalnych tekstu (opartych na zapisie samych rzeczowników, samych czasowników lub słów rymujących) najbardziej efektywny dla wychwycenia wariantów tekstu okazał się model zbudowany z wyrazów rymowych, będących odwrotnością praktykowanych niekiedy systematyk incipitowych.

Grażyna Munch opisała strukturę tekstu wiersza ludowego w jego wersji recytacyjnej, nie melicznej, rozwiniętej. Za cechy podlegające deskrypcji przyjęła: rozmiar sylabiczny i układ wersów w strofie, miejsce średniówki, układ rymów oraz refren.

Grupą deskryptorów muzycznych zajął się Zenon Koter, skupiając uwagę na wyborze cech muzycznych ważnych w opisie pieśni ludowej.

Na zakończenie konferencji Światomir Ząbek, jako informatyk, kierownik Zakładu Metod Numerycznych UMCS, przedstawił możliwości i ograniczenia automatyzacji pracy nad tekstami folkloru, zakładając organizację kartoteki tekstów i ruchomego, wielozasadowego "katalogu" przy pomocy komputera R-32 w ZMN UMCS.

Materiały konferencji mają być opublikowane na łamach "Literatury Ludowej" w r. 1979.

Grażyna Żuraw